

## ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЇ Б. КЛІНТОНА У ВРЕГУЛЮВАННІ АРАБСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ: ОЦІНКИ АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЛІТОЛОГІВ\*

---

*У статті аналізується еволюція політики адміністрації Б. Клінтона щодо арабсько-ізраїльського мирного врегулювання крізь призму поглядів та оцінок представників політичної думки США. Визначено основні досягнення та помилки цієї американської адміністрації на шляху до врегулювання близькосхідного конфлікту.*

Впродовж останніх 25 років досягнення миру на Близькому Сході було головним питанням зовнішньої політики всіх американських президентів. Не став винятком і Білл Клінтон, що мріяв потрапити в історію людства як американський президент, що поклав край одному з найбільш кровопролитних і затяжних конфліктів ХХ століття.

Президент і його адміністрація зробили чимало для втілення цієї ідеї у життя. Завдяки коспонсорству адміністрації Б. Клінтона між ізраїльською й арабською сторонами був досягнутий ряд угод проривного характеру. Найбільш помітна серед них — мирна угода між Ізраїлем і Організацією визволення Палестини, досягнута в Осло й підписана на галявині Білого дому у вересні 1993 р. Ряд наступних після «Осло 1» угод були досягнуті при значному сприянні американської адміністрації.

Однак, незважаючи на численні зусилля Б. Клінтона із врегулювання близькосхідного конфлікту, він не набув незворотного характеру. У середині 1990-х років мирний процес став сповільнюватися, а головним свідченням провалу мирних ініціатив

---

\* Захарченко А.М. Політика адміністрації Б. Клінтона у врегулюванні арабсько-ізраїльського конфлікту: оцінки американських політологів // Дослідження світової політики: Зб.наук.пр. — К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. — 2002. — Вип. 20. — С. 194–201.

стала нова інтифада, що спалахнула на території сектора Газа й Західного берега р. Йордан наприкінці вересня 2000 р., жертвами якої стали сотні палестинців і десятки мирних громадян Ізраїлю.

Як пояснюють такий підсумок миротворчих ініціатив адміністрації Б. Клінтона американські політологи, і які оцінки в цілому вони дають політиці адміністрації в близькосхідному мирному процесі — ось основні питання, поставлені в цій статті.

Аналізуючи роботи американських дослідників, можна виділити 3 основні групи політологів, що беруть участь у дискусії навколо цього питання. Усі вони досить критично оцінюють політику адміністрації Б. Клінтона в мирному процесі, але свою критику проводять із різних позицій.

Перша група об'єднала в собі політологів консервативного напрямку — прихильників збереження стратегічного союзу з Ізраїлем як основного пріоритету близькосхідної політики США. Вони стверджують, що головна помилка Б. Клінтона полягала у тому, що він цілком даремно покладався на здатність і бажання палестинців і Сирії укласти мир з Ізраїлем.

Дж. Тороп, співробітник Вашингтонського Інституту близькосхідної політики, стверджує, що палестинська стратегія полягає в затягуванні, а не у врегулюванні конфлікту. Про це свідчать численні порушення палестинцями принципів мирного врегулювання, що були вироблені в 1993 р. в Осло: небажання роззброїти терористичні групи, такі як ХАМАС і «Ісламський джихад»; наймання терористів у служби безпеки ОВП; визволення терористів з палестинських в'язниць; використання антиізраїльської риторики Я. Арафатом та іншими палестинськими офіційними особами, зокрема, заклики до джихаду й піднесення терористів-самогубців як героїв [1].

Арафат ніколи не відмовлявся від насильства, переконані М. Хелпрін і Д. Пайпс, директор Близькосхідного форуму у Філадельфії. На їхню думку, головною метою другої інтифади, організованої Арафатом у вересні 2000 р., було розпалення регіональної війни, примушення Ізраїлю до повернення територій і створення держави Палестина, що простирається від ріки Йордан до Середземного моря [2]. Незважаючи на це, адміністрація Б. Клінтона продовжувала переконувати ізраїльське керівни-

цтво в тому, що єдиним курсом для Ізраїлю залишається продовження переговорів з Арафатом. Така політика США дозволила палестинському лідерові думати, що його тактика є дієвою, а головною метою Вашингтона є за будь-яку ціну утримати мирний процес на поверхні.

Саме під впливом адміністрації Клінтона, на думку Д. Фейса, ізраїльський уряд на чолі з Б. Нетаньяху не відмовився від мирного процесу, який був неодноразово зірваний арабською стороною [3]. Деякі політологи в цій групі, наприклад, директор Вашингтонського Інституту близькосхідної політики Р. Сетлофф, визнають, що Нетаньяху також відступив від зобов'язань, проголошених у 1993 р. Однак, ці порушення (саме помітне серед яких — будівництво нових поселень на Західному березі і в секторі Газа) вони називають порушеннями «другого сорту». Поведінка ж Арафата, що на їхню думку була явною відмовою від мирного процесу, не знаходила належного осуду в американській адміністрації [4].

Старший співробітник Гудзонівського Інституту Н. Подгорець переконаний, що Клінтону слід було зробити конкретний натиск на палестинських лідерів, коли ті порушували домовленості, визволяли десятки терористів і закликали свій народ до війни проти Ізраїлю. Він повинний був продемонструвати, що дії, які перешкоджають досягненню основної американської мети на Близькому Сході — мирному врегулюванню, — є непродуктивними і небезпечними [5].

Але цього не відбулося. Одним із головних пояснень такої обережної позиції американської адміністрації, на думку виконавчого директора Американського єврейського комітету Д. Харріса, є зростаюча роль арабського й мусульманського лобі в Сполучених Штатах. Автор акцентує увагу на тому, що мусульманське населення в США значно зросло по чисельності, у соціальному плані, а також у впливі на американське суспільство. Воно прагне знизити американську підтримку Ізраїлю й стратегічну цінність цієї держави для США [6]. Д. Пайпс відзначає, що, незважаючи на те, що лідируючі ісламські угруповання в США регулярно підтримують контакт із такими близькосхідними терористичними організаціями як ХАМАС, «Ісламський

джихад» і «Хизбалла», американська адміністрація не приділяє цій проблемі особливої уваги [7].

Впродовж усіх 7 років переговорного процесу акти насильства з боку палестинців не припинялися, що призвело до численних жертв з ізраїльської сторони. Професор Г. Рубін, старший співробітник Вашингтонського Інституту близькосхідної політики, впевнений, що Ізраїль опинився в такій важкій ситуації через те, що боявся розчарувати США. Ізраїльські лідери постійно дотримувалися порад адміністрації Клінтона, пропонуючи поступки, і не змушували більш слабку сторону — палестинців — дотримуватись узятих на себе зобов'язань. Це, звичайно, не означає, що Сполучені Штати у відповіді за власну політику Ізраїлю, акцентує автор. Однак, не можна ігнорувати той факт, що ризик, який узяла на себе ізраїльська сторона заради досягнення миру, і про який так багато говорили в адміністрації Б. Клінтона, у підсумку приніс для Ізраїлю численні жертви, міжнародну ізоляцію і підвищену небезпеку [8].

Політика адміністрації Б. Клінтона, на думку цієї групи політологів, дозволила палестинцям думати, що непримиренна позиція може бути винагороджена новими поступками, а убивча кампанія проти ізраїльтян не буде мати ніякого впливу на палестинсько-американські відносини. У підсумку, палестинці донині не відмовилися від тероризму й насильства, а близькосхідний регіон опинився на межі нової війни.

Не так категоричні у своїх оцінках прихильники «збалансованого» курсу США в близькосхідному врегулюванні, представлені в більшості політологами помірно-консервативного напрямку. На їхню думку, основною причиною невдач миротворчих ініціатив адміністрації Б. Клінтона була недостатньо активна участь Вашингтона в мирному процесі, а також відсутність чіткої й збалансованої стратегії врегулювання конфлікту.

Ця група дослідників звертає увагу на те, що із середини 1990-х рр. у США помітно знизився інтерес до питань зовнішньої політики, а, отже, і до близькосхідних проблем. Так, Л. Хадар, фахівець з американської зовнішньої політики Інституту Като, стверджує, що «у міру своєї «де-глобалізації» і «регіоналізації», Близький Схід перетворився в чергову «нормальну» проблему американської зовнішньої політики, і далеко не головну». В умо-

вах відсутності суперництва між наддержавами, подальшої дезінтеграції ОПЕК, зниження важливості Ізраїлю й Арабського світу як стратегічних глобальних гравців, близькосхідний конфлікт до середини 1990-х рр. перетворився в менш цікаву для США боротьбу палестинців і ізраїльтян за території [9].

Більшість дій адміністрації Клінтона, на думку Хадара відбивала намір «локалізувати» проблему, визнаючи те, що вона більше не є центральним пріоритетом зовнішньої політики, що вимагає значного часу й ресурсів. Проблемі приділялася підвищена увага тільки тоді, коли рішення її коштувало би президентові мінімальних витрат при відчутній вигоді для нього. А дипломатичні бригади, що посилялися для запобігання спалахів потенційних криз, і святкування завершення арабсько-ізраїльських переговорів у формі телевізійних церемоній допомагали підтримувати уявлення про те, що Клінтон залишається «залученим» у мирний процес [10].

Ф. Джердженс, фахівець із близькосхідних досліджень у Сара Лоуренс Коледж, також акцентує увагу на дефіциті президентської участі в мирному процесі. На його думку, Б. Клінтон широко делегував свої повноваження із формування американської політики в цій сфері обмеженій команді помічників, але його адміністрація також не хотіла брати на себе ризик по висунуванню своїх власних ідей і ініціатив по припиненню стагнації в мирному процесі [11].

Намагання досягти успішного завершення арабсько-ізраїльських переговорів, на думку У. Квандта, професора Університету Вірджинії, не супроводжувалося в роки адміністрації Б. Клінтона серйозною стратегією для досягнення цієї мети. Замість натиску на обидві сторони з метою швидкого просування до угоди, американська адміністрація прийняла роль «стимулятора», залишивши сторонам право самим визначати темп. Убивство І. Рабіна в листопаді 1995 р. завдало фатального удару по цій стратегії. Коли йому на зміну прийшов лідер партії «Лікуд» Б. Нетаньяху, стало ясно, що без зростаючого тиску з боку Вашингтона уряд Нетаньяху буде й надалі ігнорувати взяті Ізраїлем у 1993 р. зобов'язання й відстоювати свою максималістську вимогу на територію Західного берега й Східний Єрусалим [12].

Ф. Джерджес відзначає, що адміністрація Клінтона симпатизувала Ізраїлеві більше, ніж будь-який інший американський уряд. Арабські коментатори часто характеризували його як «найбільш проізраїльського в історії Америки». Серед ізраїльтян з'явилася нова фраза, що він «більш проізраїльський, ніж потрібно» [13]. Прихильники збалансованого підходу пояснюють це зростаючим впливом у формуванні американської зовнішньої політики «нерациональних акторів» — руху Християнських правих і їхніх союзників у Конгресі, які відстоюють те, що подальший альянс з Ізраїлем принесе більше користі (як політичної, так і духовної), ніж вирішення палестинської проблеми. На думку Р. Фрідмана, професора політичних наук, що очолює Балтиморський єврейський університет, президент Клінтон побоювався того, що проізраїльське лобі зможе підняти рух протесту в засобах масової інформації й у Конгресі, де домінували республіканці, тим самим створивши складності в політичному житті президента й демократів. Скандал із М. Левинські підірвав репутацію президента і підсилив роль Конгресу, що підтримав жорстку лінію ізраїльського уряду, у результаті чого Нетаньяху вдалося уникнути тиску з боку США [14].

Будучи прихильниками збереження дружніх відносин з Ізраїлем, політологи цієї групи, проте, переконані, що адміністрації Б. Клінтона слід було зайняти більш жорстку позицію у відношенні як до палестинців, так і до Нетаньяху. Представники цього підходу підкреслюють, що відкрита проізраїльська позиція підриває репутацію Вашингтона як неупередженого партнера, а без збалансованої стратегії із досягнення миру між Ізраїлем і його сусідами, Сполученим Штатам буде дуже складно підтримувати конструктивні робочі відносини і з Ізраїлем, і з дружніми Вашингтону арабськими режимами.

Нищівній критиці піддають політику адміністрації Б. Клінтона в близькосхідному врегулюванні американські політологи ліберального напрямку. Вони стверджують, що очолений Сполученими Штатами арабсько-ізраїльський мирний процес із самого початку був ущемлений проізраїльською позицією і не призвів навіть до мінімального задоволення вимог арабської сторони.

Г. Робінсон, співробітник Центра близькосхідних досліджень Каліфорнійського університету, стверджує, що потакання діям Ізраїлю з боку адміністрації Б. Клінтона призвело в підсумку до того, що за останні 7 років число ізраїльських поселенців на території Західного берега зросло більш ніж у 2 рази. Адміністрація Клінтона також не заперечувала спробам Нетаньяху замінити принцип «земля в обмін на мир» підходом «мир в обмін на мир», активно підтримувала претензії Ізраїлю на одноособовий суверенітет над Єрусалимом, потурала будівництву нових ізраїльських поселень на окупованих територіях, а також противилася праву палестинських біженців на повернення [16]. Така політика американської адміністрації переконує автора у тому, що США не здатні підтримати мирне врегулювання, засноване на міжнародному праві й резолюціях Ради Безпеки ООН і більше піклуються про збереження ілюзії мирного процесу.

Деякі політологи у своїй критиці офіційного курсу Ізраїлю заходять ще далі. Так, Р. Маршалл і С. Зунс, професор політичних наук Університету Сан-Франциско, переконані, що нова інтифада стала прямим наслідком розчарування палестинців у мирному процесі, семирічним підсумком якого стала втрата землі, відсутність незалежної палестинської держави й зростаюча бідність. Незважаючи на те, що мирний процес передбачав мінімальні поступки палестинцям — тільки для того, щоб зняти акцент із конфлікту і підігнати його під рівень, прийнятний для міжнародного співтовариства, ізраїльський уряд не збирався йти навіть на це [15].

С. Рой, співробітниця Центра близькосхідних досліджень Гарвардського університету, підкреслює, що, незважаючи на помилки Ясіра Арафата і палестинського національного керівництва, позиція палестинців на переговорах — стосовно Єрусалима, права біженців на повернення додому, звільнення Ізраїлем окупованих територій і евакуації незаконних єврейських поселень — набагато більше співвідноситься з міжнародним правом і резолюціями ООН, ніж ізраїльська позиція [17].

Однак адміністрація президента, Конгрес і більшість американських ЗМІ звинувачують у зриві мирного процесу винятково палестинців. Головною підставою для такої позиції є терористичні акти, жертвами яких стають десятки мирних громадян Ізраїлю.

Однак, як стверджують Ф. Бенніс і Ш. Телхамі, старший співробітник Інституту Брукінгса, саме розчарування палестинців у мирному процесі дає екстремістським групам, що протистоять самій ідеї мирного врегулювання стимул для проведення терористичних атак, спрямованих на те, щоб мирні переговори ніколи не почалися [18].

У результаті, багато арабських держав усвідомили, що мирний процес був пасткою, створеною для того, щоб притягнути їх до «передчасного» встановлення економічних зв'язків з Ізраїлем, що допоможуть йому вирватися з регіональної ізоляції. А. Нортон, професор Бостонського університету, стверджує, що це призвело до збільшення не тільки антиізраїльських, але й антиамериканських настроїв у регіоні [19]. Американські експерти із зовнішньої політики часто підкреслюють високий ступінь американського впливу в близькосхідному регіоні. Але, на думку автора, вони недооцінюють зростаюче невдоволення арабських держав американською політикою подвійних стандартів, що штовхає їх до пошуку альтернативних посередників [20].

У цілому, незважаючи на гостру дискусію навколо близькосхідної політики адміністрації Б. Клінтона в др. пол. 1990-х рр., представники всіх трьох напрямків американської політичної думки згодні з тим, що ця політика була далека від успішної. Сучасне загострення арабсько-ізраїльського конфлікту зайвий раз доводить справедливість цієї критики.

Водночас, це не применшує заслуг президента Б. Клінтона, який незважаючи на численні труднощі у своїй кар'єрі, назажди потрапив в історію арабсько-ізраїльського конфлікту як президент-миротворець.

Як би кардинально не розходилися оцінки американських політологів тих або інших дій Вашингтона, усіх їх поєднує впевненість у тім, що саме від американського коспонсорства в майбутньому буде залежати доля протиборчих сторін. І, зважаючи на те, що врегулювання арабсько-ізраїльського конфлікту є неодмінною умовою для досягнення зовнішньополітичних цілей, поставлених перед адміністрацією Дж. Буша-молодшого після подій 11 вересня 2001 р., Сполученим Штатам варто робити все можливе для припинення насильства в регіоні.

## Список використаних джерел

1. Torop J. Arafat and the Uses of Terror // Commentary. — 1997. — Vol. 103, № 5. — P. 32.
2. Helprin M. What Israel Must Now Do to Survive // Commentary. — 2001. — Vol.112, № 4. — P. 26; Pipes D. Israel's Moment of Truth // Commentary. — 2000. — Vol. 109, № 2. — P. 19-20.
3. Feith D. A Strategy for Israel // Commentary. — 1997. — Vol. 103, № 4. — P. 23.
4. Satloff R. The Oslo Impasse and U. S. Policy: Small Changes, Big Implications // Washington Institute Peacewatch. — 1997, № 136 // [www.washingtoninstitute.org/watch/Peacewatch/peacewatch1997/136.htm](http://www.washingtoninstitute.org/watch/Peacewatch/peacewatch1997/136.htm)
5. Podhoretz N. Oslo: The Peacemongers Return // Commentary. — 2001. — Vol. 112, № 3. — P. 31.
6. Harris D. Peace and Poison in the Middle East // Washington Post 2000, May 2 // [www.ajc.org/InTheMedia/OpinionsDetail.asp?did=202&pid=555](http://www.ajc.org/InTheMedia/OpinionsDetail.asp?did=202&pid=555)
7. Pipes D. The Danger Within: Militant Islam in America // Commentary. — 2001. — Vol.112, № 4. — P. 24-25.
8. Rubin B. From One U. S. Administration to the Next, Similarities and Differences in the Push for Arab-Israeli Peace. 2001, July 3 // [www.ajc.org/Israel/IsraelMideastBriefingsDetail.asp?did=208&pid=597](http://www.ajc.org/Israel/IsraelMideastBriefingsDetail.asp?did=208&pid=597)
9. Hadar L. America's Moment in the Middle East // Current History. — 1996. — Vol. 95, № 597. — P. 4.
10. Ibid. P. 2-3.
11. Gerges F. Clinton and the Middle East: Lost Opportunities // Foreign Policy. — October 30, 1997. — P. 5.
12. Quandt W. New U. S. Policies for a New Middle East? / The Middle East and the United States. A Historical and Political Reassessment. Ed. By David W. Lesch. — Westview Press, Boulder, Colorado, 1999. — P. 428-429.
13. Gerges F. Clinton and the Middle East: Lost Opportunities // Foreign Policy. — October 30, 1997. — P. 6.
14. Fredman R. U. S. Policy Toward the Middle East in Clinton's Second Term // Middle East Review of International Affairs.

- 1999. — Vol. 3, № 1//[www.biu.ac.il/SOC/besa/meria/journal/1999/issue1/jv3n1a3.html](http://www.biu.ac.il/SOC/besa/meria/journal/1999/issue1/jv3n1a3.html)
15. Marshall R. Clinton's Last Minute Peace Effort Fails to Save Barak, But Palestinians Won't Mourn His Departure // WRMEA Special Report, March 2001// [www.wrmea.com/archives/march01/0103006.html](http://www.wrmea.com/archives/march01/0103006.html); Zunes S. Palestine and Israel // Foreign Policy in Focus. — 2001. — Vol. 6, № 4 // [www.foreignpolicy-infocus.org/briefs/vol6/v6n04israel.html](http://www.foreignpolicy-infocus.org/briefs/vol6/v6n04israel.html)
16. Robinson G. Israel and the Palestinians: The Bitter Fruits of Hegemonic Peace // Current History. — 2001. — Vol. 100, № 642. — P. 15-16.
17. Roy S. Why Peace Failed: An Oslo Autopsy // Current History. — 2002, Vol. 101, № 651. — P. 10.
18. Bennis P. U. S.-Israel Policy // Foreign Policy in Focus. — 1996. — Vol. 1, № 9 // [www.foreignpolicy-infocus.org/briefs/vol1/israel.html](http://www.foreignpolicy-infocus.org/briefs/vol1/israel.html); Telhami Sh. Camp David 2: Assumptions and Consequences // Current History. — Vol. 100, № 642. — P.12.
19. Norton A. America's Middle East Peace Crisis // Current History. — 2001. — Vol. 100, № 642. — P. 7.
20. Ibid. P. 9.